

אורות ישראל
מכללת אקדמית לחינוך

מייסודן של תכלת מורשת יעקב
והכללת אורות ישראל

מאזרות

ב"ט

גיליון כ"ג
תשע"ה

חפ"ר 546

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

ברכות שלפני קריאת המגילה

ימי הפורים נקבעו על ידי חכמים. זהו אחד משני מועדי "דרבנן" שאנו חוגגים בשנה.

המצווה המרכזית בימי הפורים היא קריאת מגילה. בגמרא, במסכת מגילה, לפי דעתו של רב נחמן: הסיבה שלא אומרים הלל בפורים שקריאת המגילה היא הילולה. כלומר משקל קריאת המגילה בפרסום הנס והשגחת ה', כאמירת הלל.¹

הגמרא מספרת: "שלחה להם אסתר לחכמים: כתבוני לדורות". ביקשה שסיפור המגילה ייקבע בין ספרי התנ"ך. נענו לה ומצאו לזה סמך: "כתב זאת זיכרון בספר"²: "כתב זאת – מה שכתוב כאן [שמות] ובמשנה תורה, זיכרון – מה שכתוב בנביאים, בספר – מה שכתוב במגילה"³.

המקור הראשון כנראה לנוסח הברכות על המגילה הוא ממסכת סופרים, שם נאמר: "ברות, ובשיר השירים, בקהלת, באיכה, ובמגילת אסתר, צריך לברך, ולומר על מקרא מגילה"⁴. על עצם חיוב הברכה יש לנו מקור מהמשנה: "הקורא את המגילה עומד ויושב קראה אחד קראה שנים יצאו. מקום שנהגו לברך יברך ושלא לברך לא יברך"⁵.

הרמב"ם, בפירושו למשנה, מסביר:

אמרו "מקום שנהגו לברך יברך", אינו אלא לאחר קריאת המגלה, אבל לפני חובה לברך, על כל פנים, מפני שהיא מצוה, וכלל הוא אצלנו כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן. ומברך לפני שלש ברכות על מקרא מגלה, ושעשה נסים, ושהחיינו.

הרמב"ם מחזק את האבחנה בין הברכות שלפני הקריאה ואלו שאחריה, ואומר שהברכות שלפני הקריאה אינן רשות אלא חובה. כיוון שברכת "על מקרא מגילה" היא "ברכה שלפניה" הקורא מברך "עובר לעשייתן".

בהלכה מצאנו בטור, אורח חיים: "הקורא מגילה מברך לפני ג' ברכות על מקרא מגילה ושהחיינו ושעשה נסים"⁶, וכן בשולחן ערוך:

"הקורא את המגילה מברך לפני ג' ברכות: על מקרא מגילה, ושעשה נסים, ושהחיינו; וביום אינו חוזר ומברך: שהחיינו; הגה: וי"א דאף ביום מברך: שהחיינו (טור בשם ר"ת והרא"ש והמגיד), וכן נוהגין בכל מדינות אלו; ואחד יכול לברך ושני קורא (הגהות אשרי פ"ב)"⁷. ראוי לעיין בנוסח הברכה: מדוע מברכין על קריאת מגילה ולא לקרוא מגילה? האם יש כלל המנחה ומבחין מתי משתמשים בניסוח של "על", כמו ב"על מצוות ציצית" ומתי "ל...". כמו "להדליק נר של שבת"?

בשאלה זו הכריע הרמב"ן בחידושיו: ואני אומר שכל מצוה שאדם יוצא בה לכתחלה על ידי אחר כגון ביעור קבעוה בעל, וכן שחיטה ומילה שאפ"י אבי הבן, שמצווה למול את בנו, אם רצה והביא לו מוהל, שמל אותו, יוצא ידי חובתו, וכן בשחיטת הפסח וקדשים, שאין כל אחד שוחט פסחו וקדשיו אלא העושה [עושה] לשמו וכ"ש שלוחו של אדם בכולן כמותו, והוא הדין להפרשת תרומות ומעשרות וחלה בכולן מברכין על... אבל מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי שליח כגון תפילין וציצית ושיבת סוכה וכיוצא בהן מברכין עליהן בלמ"ד בכל שברכתן עובר לעשייתן [...]. וזה שאנו מברכין על מקרא מגילה לפי שאינה דומה לשופר, שכאן על קריאתה הן מברכין ללמד שאם לא שמע קריאת תיבות לא יצא וכיון שעל מקרא הוא מברך ואפשר לצאת מן המקרא ע"י שליח לפיכך תקנו בה בעל, וספירת העומר שמברכין על, מפני שכבר נקרב העומר והם מונין ממנו ולא מונין לו ראוי לתקן על כפי מה שנהגו, וגם זה מדרך זה שאמרנו.⁸

והנה מקום ששאלה זו משמעותית להלכה. הרב יצחק זילברשטיין (חתנו של הרב אלישיב זצ"ל) בעל ה"חישוקי חמד" נשאל:

הקורא מגילה לסומא, והקורא כבר יצא ידי חובתו, איזה ברכה יברך, על מקרא מגילה או לשמוע, כיון שהסומא אינו יכול לקרות? עוד יש להסתפק כאשר קורא לחולה שאינו רואה משום שיש לו קטרקט, איזו ברכה יברך?

תשובתו ארוכה ומעניינת ונביא את מה שנוגע לענייננו:

ולומר שהסומא יברך והש"ץ יקרא על סמך ברכתו, ייתכן שכיוון שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתם, וסומא אפשר שנקרא אין מחויב בדבר משום שאינו יכול לקרות, אי אפשר לומר שומע כקורא. ולפי זה אין הסומא יכול לברך על מקרא מגילה אף שיקרא אחר על סמך ברכתו, משום דהוי אינו מחויב בדבר.

וכתב הפמ"ג (משבצ"ז, סימן רפה, סימן קטן ב): ומיהו מגילה יש לומר דחייב לשמוע, משום פרסומי ניסא, ונפקא מינה דחייב להדר אחר עשרה, וגם שצריך לברך לשמוע מגילה כמו אשה.⁹

ונזכה, כלשון הברכה: "להודיע שכל קוויך לא יבושו ולא ייכלמו לנצח כל החוסים בך".

הרב יעקב פלדמן

מרצה במסלול לחינוך מיוחד

ובתוכנית השלמות ליעוץ חינוכי

1 מגילה יד.

2 שמות יז, יד.

3 מגילה ז ע"א.

4 מסכת סופרים יד, הלכה א.

5 משנה, מגילה ד, א.

6 טור וש"ע הלכות מגילה ופורים תרצ"ב.

7 ש"ע שם.

8 חידושי הרמב"ן, פסחים ז ע"א.

9 חשוקי חמד, מגילה דף כד, ענין ג.

פרשת ויקרא

להרחיק את עם ישראל מעבודה זרה, שלא יימשכו לחלק הגשמי של עבודת האלילים.

יש פעמים שהקב"ה לא יקבל את הקרבן, כפי שמצוין לדוגמה בספר ישעיהו: "למה לי רב זבחיכם יאמר ה'". נראה שיש סתירה, שהרי מצד אחד ראינו כמה משמעות יש להקרבת הקרבנות ומצד שני יש פעמים שהקב"ה אינו מקבל את הקרבן. כיצד ייתכן הדבר? אלא שהקב"ה יודע נפש כל חי; הוא רואה מתי האדם מקריב קרבן עם כוונת הלב ומתי לא. אין הקב"ה חפץ בבשר הקרבנות, אלא בלב האדם, בפנימיותו. כאשר אדם אינו מקריב עם כוונת הלב, אין לקרבן משמעות כלל.

כיום התפילה מהווה תחליף לקרבנות. אפשר ללמוד מהפרשת ויקרא שגם לתפילה, כמו לקרבנות, אין ערך כשהיא אינה מגיעה מהלב. אדם צריך להתכוון בתפילתו ולהביע את כוונותיו העמוקות. דבר זה נכון לגבי המצוות כולן.

יהי רצון שנוזק לעבוד את הקב"ה מתוך כוונה שלמה ומתוך רצון אמתי ועמוק.

מוריה אודסר

סטודנטית במסלול לחינוך מיוחד

חומש ויקרא נקרא גם "תורת הכוהנים" כיוון שהוא עוסק בעיקר בתורת הקרבנות ובכוהנים המשרתים במשכן.

פרשת ויקרא פותחת במילים, "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאוהל מועד לאמור". פתיחה זו אינה שגרתית, ואף מיוחדת. בכל התורה כולה לא נאמר, "ויקרא אל משה", אלא לרוב נאמר, "וידבר ה' אל משה לאמור" או "ויאמר ה' אל משה".

מדוע פרשת ויקרא פותחת דווקא במילים אלו?

אנו עוסקים בזמן שלאחר הקמת המשכן, זמן שבו השכינה שורה באוהל מועד. לכן משה אינו יכול להיכנס לאוהל באורח טבעי. ה' צריך לקרוא לו לאוהל ולעודד אותו בהמשך מילוי תפקידו כמקבל תורת ה' לעמו ישראל. אוהל מועד משמש לשתי מטרות עיקריות:

1. תקשורת של משה רבנו עם הקב"ה;

2. הקרבת קרבנות, בעיקר כדי לכפר על חטאים.

הפרשנים השונים עוסקים בסוגיית משמעותם של הקרבנות. מדוע הצטוונו דווקא על הקרבנות? מה עומד מאחורי מעשה ההקרבה?

בעומק הדברים ניתן לשים לב שאותם בעלי חיים המוקרבים על ידי בני ישראל, הם אלו המשמשים כאלילים של אומות העולם: צאן, שעיר ובקר.

לכן אפשר להבין מפירוש זה שהקרבת הקרבנות באה

שנת שמיטה

קניית פרחים בשנת שמיטה (ד)

המשך סקירת סוגי הפרחים לעניין שמיטה:

גידול בקרקע בחממה ללא מצע מנותק: ציפורן, גרברה, ליזיאנטוס, אסטר, גיבסנית, חרציות ועוד, נשתלו כולם לפני ראש השנה וגדלים במשך כל השנה. לכן אין בעיה לרכוש אותם במשך כל השנה גם כאשר אין מקורם ידוע. חלק מהמגדלים ישתלו אותם שוב במהלך השמיטה ויוציאום לשוק החל מתחילת הקיץ, אך מאחר שמקובל עלינו שמותרת שתילת צמחי סרק בגוש בחממה על ידי גוי, אזי אין חשש לשתילות בשמיטה. אלא שלקראת השתילה בדרך כלל מעבדים את הקרקע וכאן כדאי כבר להפעיל את היתר המכירה. שאר הפעולות המתבצעות בחממה הן השקיה ודישון, הדברת עשבייה, הדברת מזיקים וסילוק עלווה פגועה. יש מספר מגדלי פרחים המגדלים במצע מנותק העונה לדרישות ההלכה. יוצאות מן הכלל הן חרציות הנשתלות בקיץ, על פי רוב בבתי רשת של 30% צל, ומצב זה נחשב כמו שטח פתוח. במקרה זה ניתן לגדל רק עם היתר מכירה. אף כאן יש המגדלים בקיץ תחת כיסוי פלסטיק כדי לא להזדקק להיתר מכירה.

גידולי בצל ופקעת: במקרה זה יש לבדוק היטב. כלנית, נורית, שושן וסייפנים נחשבים כזרעים לעניין השתילה ולכן ניתן לרכוש רק פרחים שנשתלו לפני ראש השנה או ממצע מנותק בחממה או מהיתר מכירה.

פרחים בשטח פתוח: חמניות ודלפיניום שדה. שיטת הגידול היא זריעה בשטח פתוח, כולל הכנת השטח לזריעה על ידי חריש (או עיבוד אחר שלעניין שמיטה הוא כמו חריש). מכאן שהחל מחודש טבת יש לברר מה מקור הפרחים.

סיכום

בהיערכות נכונה ובהסברה מתאימה ניתן היה לתת הכשר לרוב גידולי הפרחים בארץ אף ללא היתר מכירה. בפועל, יש סוגים של פרחים, בעיקר רב-שנתיים, שניתן לקנותם ללא חשש של איסור. כן יש מספר רב של מגדלים אשר מכרו את שדותיהם בהיתר מכירה ואף אצלם ניתן לרכוש פרחים ללא חשש. במספר מקומות יש חנויות פרחים המוכרות פרחים עם הכשר לשמיטה וכן יש סוחרי פרחים שיש להם הכשר על בסיס היתר מכירה ואף דאגו שכל מגדלי הפרחים המספקים להם סחורה יעשו אף הם היתר מכירה. בקנייה בחנות או בבית מסחר לפרחים נמצא לעתים טופס אישור על היתר מכירה. יש לוודא שהוא כולל גם את כל הספקים ולא רק את בעל העסק. נאמר כאן פעמים רבות "ברוב המקרים", אך בעניין זה אין להסתמך על הרוב.

בכל מקרה, כדי להגדיל תורה ולהאדירה רצוי לקנות פרחים עם "הכשר" ובכך לעזור ולעודד חקלאים וסוחרים לשמירת השמיטה.

מתוך:

חיאל שטיינמץ, "קניית פרחים בשנת שמיטה", אתר דעת: <http://www.daat.ac.il/daat/shmita/sikumim/kniyat.htm>